

4. Kalicki B., Peitz G., Fthenakis W. Subjektive Elternschaftskonzepte und faktische Rollenausübung: Theoretische Überlegungen und empirische Befunde. Mutterschaft, Vaterschaft Herausgegeben von Wassilios E. Fthenakis und Martin R. Textor Weinheim/Basel: Beltz Verlag, 2002.
5. Kluge N. Sexualerziehung in der Grundschule / Norbert Kluge. – Bad Heilbrunn: Klinkhardt, 1996. – 200 S.
6. Pfau-Effinger B., Geissler B. Institutioneller und soziokultureller Kontext der Entscheidung verheirateter Frauen für Teilzeitarbeit. 2002, Vol. 25, N. 3, S. 358 – 370.
7. Schäfer Gerd E. (Hrsg.): Bildung beginnt mit der Geburt. Förderung von Bildungsprozessen in den ersten sechs Lebensjahren. – Weinheim: Beltz, 2003.
8. Schulische Gesundheitserziehung und Gesundheitsförderung. Grundsätze und Anregungen für die Schulpraxis. – Magdeburg, 1998. – 390 S.
9. Sozialgesetzbuch [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.Sozialgesetzbuch.de

УДК 377.14(436)

Н. Я. КРЕДЕНЕЦЬ

СОЦИАЛЬНОЕ ПАРТНЕРСТВО В ДУАЛЬНОЙ СИСТЕМЕ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ НІМЕЧЧИНИ ТА АВСТРІЇ

Проаналізовано механізми співпраці соціальних партнерів в реалізації освітньо-виховної, навчально-виробничої, навчально-методичної та фінансово-економічної діяльності. Соціальне партнерство розглянуто як засіб вирішення суперечностей між освітою та ринком праці і як механізм розвитку та адекватного функціонування системи професійної освіти. З'ясовано ключеві рівні соціального партнерства в дуальній системі професійної освіти в Німеччині та Австрії.

Ключові слова: дуальна система професійної освіти, соціальне партнерство, професійне навчання на виробництві, неперервна професійна освіта.

Н. Я. КРЕДЕНЕЦ

СОЦИАЛЬНОЕ ПАРТНЕРСТВО В ДУАЛЬНОЙ СИСТЕМЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ ГЕРМАНИИ И АВСТРИИ

Проанализированы механизмы сотрудничества партнеров в реализации образовательно-воспитательной, учебно-производственной, учебно-методической и финансово-экономической деятельности. Социальное партнерство рассматривается как средство разрешения противоречий между образованием и рынком труда, как механизм развития и адекватного функционирования системы образования. Определены ключевые уровни социального партнерства в дуальной системе профессионального образования в Германии и Австрии.

Ключевые слова: дуальная система профессионального образования, социальное партнерство, профессиональное обучение на производстве, непрерывное профессиональное образование.

N. YA. KREDENETS

SOCIAL PARTNERSHIP IN DUAL SYSTEM OF EDUCATION IN AUSTRIA AND GERMANY

The article is devoted to mechanisms of cooperation of social partners in the implementation of educational and educative, educational and industrial, educational and methodological, financial and economic activity. The author analyses the key levels of social partnership in dual system of vocational education. Social partnership is considered as a means of resolving differences between education and labour markets as a mechanism of development and adequate functioning of the education system in Germany and Austria.

Keywords: dual system of vocational education, social partners, social partnership, professional training in the workplace, continuing professional education.

У науковому просторі поняття «соціальне партнерство» тлумачиться як взаємодія освітніх об'єднань для налагодження співпраці на міністерському, регіональному, локальному та міжнародному рівнях і характеризується постійною співпрацею (партнерством) між державними органами влади, органами самоврядування, роботодавцями, професійними спілками, навчальними закладами, студентами, викладачами та іншими зацікавленими сторонами. В нових соціально-економічних умовах на початку 90-х рр. ХХ ст. у науковому вітчизняному просторі це поняття не використовувалося внаслідок реформування освітньої сфери, розпаду багатьох державних підприємств-працедавців, створення нових приватних підприємств.

Відсутність цього поняття у першому законі про освіту 1991 р. незалежної України свідчить про те, що для переважної частини освітньої сфери та освітян соціальне партнерство залишилося поза чітким усвідомленням, професійним інтересом і практичною потребою.

Суттєвим кроками у цьому напрямі є створення Національної Ради соціального партнерства при Президентові України (1993 р.), розробка проекту закону України «Про соціальне партнерство» (2002).

Ефективні підходи до вдосконалення підготовки кваліфікованих робітників відповідно до вимог соціального партнерства були викладені у Концепції розвитку професійно-технічної (професійної) освіти в Україні на 2005–2010 р., схваленої у 2004 р. на спільному засіданні колегії Міністерства освіти і науки України та президії АПН України. Однак, не отримавши статусу нормативно-правового документа, ця концепція не змогла ефективно впливати на модернізаційні процеси в системі професійної освіти з питань оновлення змісту, впровадження сучасних форм і методів навчання, управління освітньо-виховною, навчально-впробничою, навчально-методичною, фінансово-економічною та господарською діяльністю тощо [6].

Реалізація цих завдань потребує прийняття Державної концепції розвитку професійно-технічної освіти (професійної освіти і підготовки) в Україні до 2020 р. з урахуванням прогресивних ідей кращих зразків зарубіжного досвіду у підготовці виробничого персоналу та перспектив соціально-економічного розвитку нашої держави [2].

В країнах з розвинутою економікою, до яких належать Німеччина та Австрія, існує налагоджена система соціального партнерства між роботодавцями, профспілками, навчальними закладами, громадськими організаціями та владою. В цих державах існує чітке законодавче регулювання взаємодії соціальних партнерів у професійній освіті та навчанні. Ми вважаємо доцільним вивчення досвіду цих країн та встановлення ролі і місця соціального діалогу в розвитку професійної освіти, визначення складу сторін соціального партнерства, їхніх прав, обов'язків та інших умов участі соціальних партнерів у професійній освіті.

У наукових працях вітчизняних і зарубіжних дослідників відображені різні аспекти соціального партнерства у системі дуальної професійної освіти європейських країн: Н. Абашкіна (дуальна система навчання в Німеччині); Л. Загорулько, Г. Айдрущук, А. Айдрущук, Л. Антонюк, К. Корсак (організація системи освіти в Австрії); Н. Ничкало, Л. Пуховська (неперервна професійна освіта зарубіжних країн); О. Локшина (структурна організація профільної школи в Австрії); Г. А. Федотова (соціальне партнерство у професійній освіті Німеччини). Теоретичні та науково-практичні розробки в сфері системної організації професійної освіти на основі методологічного принципу дуальності є в працях німецьких та австрійських дослідників: М. Бетге (ступені професійної освіти в Німеччині на початку ХХІ ст.), У. Гіпах-Шнайдер, М. Краузе, К. Воль (професійна освіта в Німеччині); О. Ахс (система освіти в Австрії). Проте необхідно зазначити, що організаційно-педагогічні засади соціального партнерства у системі дуальної освіти в Німеччині та Австрії на сьогодні досліджено недостатньо.

Мета статті – вивчити та проаналізувати зарубіжний педагогічний досвід щодо налагодження ефективної системи соціального партнерства у дуальній системі освіти для професійної підготовки фахівців в Німеччині та Австрії.

З огляду на зазначену актуальність дослідження та сформульовану мету основними завданнями цієї роботи вважаємо:

- дослідити сучасні міжнародні підходи до визначення понять «дуальна система» і «соціальне партнерство»;
- визначити сутність досліджуваного явища;
- сформулювати напрями для подальших досліджень щодо становлення й розвитку соціального партнерства у світовому освітньому просторі.

Терміни «дуалізм», «дуальний», «дуальність» (від лат. dualis – подвійний) широко застосовуються в різних галузях знань (філософії, політології, економіці, соціальних та природничих науках). В педагогіці поняття «дуальна система» вперше було використане у ФРН в середині 1960-х рр. для позначення нової форми організації професійного навчання. Дуальна система професійної освіти розвинулася і в інших німецькомовних країнах – Австрії та Швейцарії.

Професійна підготовка у дуальній системі навчання – єдине організаційне ціле, яке охоплює професійне навчання на підприємстві (3–4 дні в тиждень) і навчання в професійній школі (1–2 дні в тиждень).

Професійну освіту в Німеччині та Австрії регламентують освітні закони: «Закон про професійну освіту» (Berufsbildungsgesetz), прийнятий 14 серпня 1969 р. Після об'єднання НДР та ФРН у 1990 р. в п'яти нових федеральних землях набув чинності Основний закон Німеччини, згідно з яким розвиток освіти, науки і культури є першочерговим завданням для кожної землі. В Австрії «Закон про професійну освіту» (Berufsbildungsgesetz) прийнято 26 березня 1969 р. [7].

Тенденції, зумовлені розвитком економіки, модернізацією виробництва і викликами часу (виклики глобалізації, прискореного технологічного розвитку з новими постачальниками послуг, типами навчання, особами, що навчаються) відображені у доповненнях до законів про професійну освіту. Такі доповнення внесені у Німеччині 5 лютого 2009 р. (BGBl. I S. 931) та Австрії у червні 2008 р. (BGB I. Nr. 82/2008) [7].

У професійних школах Німеччини та Австрії, що функціонують у рамках дуальної системи, відповідальність за навчання несе держава, а виробниче навчання та контроль за ним переважно здійснюють роботодавці.

При цьому роботодавці зацікавлені не лише в результаті навчання, а й у його змісті та організації. У цьому полягає значення дуальної системи як моделі організації професійної освіти, що дає змогу долати неузгодженості між виробничою та освітньою сферами в процесі підготовки кадрів.

За професійну підготовку майбутнього фахівця у дуальній системі відповідають дві групи спеціалістів: учителі в професійній школі та майстри на підприємстві. Обидві групи навчального персоналу виконують різні, але взаємодоповнюючі функції [1, с. 113]. Перша група – це вчителі, які викладають теоретичні основи спеціальності та загальні предмети, ведуть практичні заняття зі спеціальності; друга група – це майстри виробничого навчання та керівники професійного навчання. Отже, вчителі дають теоретичні знання, а майстри навчають майбутніх фахівців правильно використовувати здобуті знання та вміння в нових умовах і ситуаціях, взаємно формуючи діяльнісну компетенцію майбутнього фахівця.

Так, у науковій праці «Професійна освіта в Німеччині» наукові співробітники Федерального інституту професійної освіти (BIBB) (У. Гіпах-Шнайдер, М. Краузе, К. Воль) обґрунтовують чотири рівні соціального партнерства: національний, регіональний, секторальний та рівень підприємства. Так, національний рівень реалізовує такі ключові завдання: участь соціальних партнерів в розробленні професійних стандартів і надання рекомендацій в усіх галузях та аспектах професійної освіти. До регіонального рівня вчені відносять: а) земельний рівень – надає рекомендації в усіх галузях професійної освіти стосовно співпраці школи і підприємства; б) рівень відповідальних служб – проведення консультацій, контроль за складанням іспитів на підприємстві, надання (присвоєння) кваліфікацій. Секторальний рівень передбачає проведення переговорів між усіма зацікавленими соціальними партнерами з метою надання місць для навчання, проведення тарифних переговорів щодо покращення навчання. Рівень підприємства полягає у плануванні і проведенні навчання на підприємстві [8, с. 21].

Роботодавці (ключеві соціальні партнери) відіграють важливу роль у системі професійної освіти, оскільки беруть активну участь в: удосконаленні нормативно-правової бази, що регламентує розвиток професійної освіти; розробці професійних і освітніх стандартів;

управлінні навчальним закладом; створенні умов для організації впробничого навчання і практики учнів, стажування викладачів і майстрів виробничого навчання з метою оволодіння сучасними впробничими технологіями; створенні механізму зовнішнього оцінювання якості підготовки випускників; удосконаленні матеріально-технічної бази тощо [9, с. 16].

Система соціального партнерства в Австрії характеризується скоординованим представництвом між роботодавцями – об'єднаннями за інтересами. Визначають чотри найбільші об'єднання за інтересами: Палата економіки Австрії (Wirtschaftskammer Österreich (WKÖ)), Сільськогосподарська палата Австрії (Landwirtschaftskammer Österreich (LK)), Федеральна палата зайнятості (Bundesarbeitskammer (BAK)), Австрійська федерація професійних спілок (Österreichischer Gewerkschaftsbund (ÖGB)) [8, с. 15].

В дуальній системі професійної освіти в Німеччині та Австрії приймає участь велика кількість соціальних партнерів, що, безперечно, утруднює процес, оскільки кожен з учасників відстоює власні інтереси [3, с. 552].

Особливої уваги заслуговує те, що професійне навчання в Німеччині та Австрії є обов'язковим для всіх молодих людей, котрі не досягли 18-річного віку та не відвідують інші школи. Воно проводиться у рамках дуальної системи освіти у професійній школі нижчої ланки Німеччини (Berufsschule) та обов'язковій професійній школі Австрії (berufsbildende Pflichtschule), що триває три роки. На уроках, які відвідують учні протягом 1–2 днів в тиждень викладається, крім загальноосвітніх дисциплін, та частина професійно-теоретичних знань, яку учні можуть тут краще і в більш повному обсязі вивчити, ніж на підприємстві. Винускники отримують професійну підготовку у рамках дуальної системи навчання, що є базою для підвищення кваліфікації.

Винускники професійних шкіл нижчої ланки мають можливість навчатися у технічному підвищеному професійному училищі (Fachoberschule). Основним контингентом цих училищ є винускники дуальної системи освіти. Необхідною умовою вступу до цього навчального закладу є закінчена середня освіта першого ступеня, закінчена професійна освіта, що здобувалась щонайменше два роки, або стаж роботи не менше п'яти років.

Щоб навчатися у підвищеному професійному училищі, учням необхідно спочатку протягом року відвідувати підготовчі курси (Vorkurs) або підготовчий клас (Vorklasse). На навчання до підготовчих класів допускаються особи, котрі закінчили реальну школу або мають закінчену професійну освіту в професійних школах. Усім іншим необхідно скласти вступні тести з математики, німецької та англійської мови.

На першому році навчання у підвищеному професійному училищі учні проходять випробувальний термін, що охоплює перше півріччя першого року навчання. Якщо учень не пройшов випробувального терміну, він зобов'язаний залишити навчання в училищі. Відновитися на навчання неможливо.

На другому році навчання у підвищеному професійному училищі обов'язковим є написання наукової семестрової роботи. Навчальний предмет, з якого буде написано наукову роботу, та тему роботи учень обирає разом з викладачем. Одночасно із захистом наукової роботи передбачено обов'язкове складання усного іспиту з того навчального предмета, з якого ця робота написана.

Навчання у професійних підвищених училищах закінчується складанням випускних іспитів. Винускники складають 4 письмові та 4 усні іспити з таких навчальних предметів: «Німецька мова», «Англійська мова», «Математика» та обов'язковий предмет залежно від обраного напрямку освітньої підготовки.

Після успішного складання випускних іспитів учні одержують атестат встановленого зразка про закінчення професійного підвищеного училища, який дозволяє вступ до фахових/професійних академій (Berufsakademie/ Fachakademie).

Навчальний процес у фахових/професійних академіях побудований за дуальним принципом, тобто, студенти почергово проходять 3–6 місяців теоретичного навчання (Theoriephase), згодом – 3–6 місяців практичної підготовки (Praxisphase). Тривалість професійної підготовки у фахових академіях становить, як правило, 3 роки (6 семестрів). Навчання складається з початкового етапу, що триває 4 семестри та завершується проміжним іспитом, й основного – 2 семестри, що завершується складанням випускного іспиту і написанням дипломної роботи.

Німецькі науковці (Й. Шіллінг та Г. Пфаффенбергер) стверджують, що фаховій академії відповідає європейський тип навчального закладу – університет спільної освіти (University of Cooperative Education), який відноситься до третинного рівня освіти (Tertiärbereich). Така система передбачає 3-місячне чергування теоретичного та практичного блоків у співвідношенні 50 до 50%. [5, с. 588.]

Винусники фахової академії отримують освітньо-кваліфікаційний ступінь бакалавра (Bachelograd), а в дужках зазначається, що випусник навчався у фаховій академії – Berufsakademie (B.A).

У процесі професійної підготовки використовуються різноманітні форми навчання: лекції (Vorlesungen), наукова робота (Studienarbeit), проектна робота (Projektarbeit), проектна доповідь (Projektbericht), самоаналітична доповідь (Reflektionsbericht), складання та захист звітів про проходження практики (Praxisbericht). Завершується навчання складанням винусного іспиту (Abschlussprüfung) і написанням дипломної роботи (Diplomarbeit). Теми дипломних робіт визначаються підприємством, що оцінює її практичне значення та можливість реалізації на підприємстві.

Оцінювання у фахових академіях здійснюється за 6-ти бальною шкалою, де 1 є найвищою позитивною оцінкою, а 6 – відповідно найнижчою. Перші чотири бали (1, 2, 3, 4) є прохідними, а останні (5, 6) можна один раз перездати. У разі невдалої спроби студента виключають з академії, а підприємство розриває з ним договір.

На нашу думку, особливої уваги заслуговує те, що студенти укладають навчальний договір (Ausbildungsvertrag) з підприємством, установою чи організацією, де вони будуть проходити практику протягом усього періоду навчання.

На період практики студентів прпрівнюють до працівників установи, тож вони отримують певну заробітну платню. У системі соціального партнерства в Німеччині та Австрії передбачається участь представників працівників у функціонуванні наглядових рад з правом голосу при обговоренні питань заробітної плати, умов праці та кадрової політики. Це дає представникам працівників право приймати участь в управлінні підприємством та надає статусу партнерів [4, с. 69].

Взаємини між роботодавцем та найманим робітником завжди мають елемент конфліктності, тому що їх інтереси ніколи цілковито не співпадають. Найпершим кроком до примирення сторін є початок відкритих переговорів, які в деяких країнах (Франція, Бельгія, Австрія, Німеччина) обов'язкові та передують всім іншим методам досягнення консенсусу. Результатом переговорів має стати угода, яка визначає взаємні поступки сторін.

Професійна освіта є одним з пріоритетних напрямків державної політики зайнятості в Німеччині та Австрії, яка тісно пов'язана з розвитком ринку праці. У цих країнах налагоджено дієвий механізм співпраці (соціального партнерства) з професійними навчальними закладами, суб'єктами та інститутами ринку праці, державними і місцевими органами влади і суспільними організаціями.

Вивчення та адекватне запровадження позитивного європейського досвіду в Україні сприятиме удосконаленню національного законодавства, розробці механізмів реорганізації та збереженню єдиного освітнього простору, становленню інституту соціального партнерства, становленню багатоканального фінансування професійної освіти та соціальної підтримці майбутніх фахівців.

Проведене дослідження не вичернує зазначеної проблеми. Особливо перспективним може бути вивчення фінансування професійної освіти в Німеччині та Австрії, що є сферою функціонування соціального партнерства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абашкіна Н. В. Принципи розвитку професійної освіти в Німеччині: монографія / Н. В. Абашкіна. – К.: Вища школа, 1998. – 207 с.
2. Біла книга національної освіти України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.novi.org.ua/projects/artek/2nd/APN.pdf>>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
3. Десятов Т. М.. Досвід розробки і впровадження стандартів в країнах євросоюзу // Теоретичні та методичні засади розвитку педагогічної освіти: педагогічна майстерність, творчість, технології: зб. наук. праць / Т. М. Десятов. / за заг. ред. Н. Г. Ничкало. – Харків: НТУ «ХПІ», 2007. – С. 552 – 558.

4. Ляшенко Л. Т. Соціальне партнерство як фактор політичної та соціальної стабільності в Україні: дис. канд. політ. наук: 23.00.02 / Л. Т. Ляшенко. – К., 1998. – 159 с.
5. Пришляк О. Ю. Професійна підготовка соціальних педагогів у фахових академіях Німеччини. / О. Ю. Пришляк. // Теоретичні та методичні засади розвитку педагогічної освіти: педагогічна майстерність, творчість, технології: зб. наук. праць/ за заг. ред. Н. Г. Ничкало. – Харків: НТУ «ХП», 2007. – С. 587–592.
6. Радкевич В. Принципи модернізації професійно-технічної освіти. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ipto.kiev.ua/modernizaciya/2011_1_1.pdf>. – Згол. з екрану. – Мова укр.
7. Berufsbildungsgesetz. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.de.wikipedia.org/wiki/Berufsbildungsgesetz>> – Загол. з екрану. – Мова нім.
8. Hörtnag M. Finanzierung der Berufsbildung in Österreich. Finanzierungsporträt. Im Auftrag von CEDEFOP. Europäisches Zentrum für die Förderung der Berufsbildung. – Thessaloniki, 1998. – 78 s.
9. Hippach-Schneider U., Krause M., Woll C. Berufsbildung in Deutschland. Kurzbeschreibung. Im Auftrag von CEDEFOP – Europäisches Zentrum für die Förderung der Berufsbildung. Luxemburg. Amt für amtliche Veröffentlichungen der Europäischen Gemeinschaften, 2007. – 89 s.